

G

VITA SANCTI WILLEHADI

EPISCOPI BREMENSIS PRIMI,

Auctore sancto Anschario.

(Mabill. Annal. Bened. tome IV.)

PROLOGUS AUCTORIS *

Cum sanctorum laudes et actus religiosa fidelium depromit affectio, Christum profecto in eis prædicare, Christum nititur glorificare. Ipsius enim facti sunt virtute victores, cujus gratia probati fuerant in bona conversatione fideles. Gratia namque Dei secundum Apostolum sunt sancti quod sunt. Et quia gratia ipsius semper est bona, per hanc quoque sunt homines voluntatis bonæ. Ipsa quoque Dei fit gratia, ut ipsa bona voluntas quæ jam cœpit esse, augeatur in honore: et ita crescendo multiplicetur, quo possit justus quilibet divina implere mandata; quæ voluerit, plene perfecteque voluerit. Laudandi itaque sunt sancti propter bona merita ipsorum, quinimo magis in eis Christus est laudandus, cujus gratia perceperunt, ut boni ac sancti fierint. Quæ tamen laudis præconia cum multis in hac vita pie religioseque viventibus fidelium devotione merito impertiantur; melius tamen ac rationabilis post bene peractam ac feliciter consummatam hujus sæculi periculosissimam vitam sanctis exhibentur hominibus. Quia tunc potissimum sanctitatem ejusque convenit extollere ac prædicare, quando nec qui laudatur elatione tentari, nec laudans adulatione poterit notari. Unde et mos sanctæ Ecclesiæ justissimus inolevit, ut sanctorum qui in hac vita miraculis et fidei devotione ac bonorum operum perfectione clari ac laudabiles exstiterunt, post eorum discessum conversatio ac religiositas describatur: ut posteri habeant in quo exemplum virtutis imitentur, habeant etiam in quo gratiam divinæ miserationis contineantur: nec desperent se posse quæ forte impossibilia videbantur, cum hæc in illis cernant impleta, quæque, ut ipsi, fragili hic carne circumdati, mira atque eximia divina adjuti gratia perpetrarunt. Cum vero hæc a fidelibus cunctis jure impendenda sint sanctis, illius videlicet supernæ patriæ beatissimis civibus; diligentius tamen hoc unusquisque illis exhibere debet, quorum patrociniis specialius se tu-

A tari atque adjuvari nempe indubitanter atque fideliter credit. Unde et nos beati patris nostri Willehadi, primi Bremensis Ecclesiæ episcopi, religiosam et in omnibus Deo devotam dignum duximus conscribere vitam: quo triumphum virtutis ejus enarrantes, et divinam prædicemus in eo gloriam, et exemplum sanctitatis ejus ad imitandum aliis proponamus.

CAPUT PRIMUM.

De patria ejus, et quid in ea egerit.

Fuit itaque vir venerabilis de gente Anglorum ex Nordhumbriis, nomine Willehadus, qui ab infantia sacris eruditus litteris ac spiritualibus instructus disciplinis, studiose in Dei cœpit cultura vivere, et jejuniis, vigiliis atque obsecrationibus die noctuque intentus, in Dei omnipotentis servitio devotus exstitit: fueruntque ejus acta cunctis illic habitantibus, sicut honesta et bona, ita quoque amabilia et laudabilia. Quique etiam succedente ætate, cunctorum favore per electionis gratiam, ibidem ad honorem est pro-
 vectus sacerdotalem: quod ille sanctitatis merito, ac præcipuis bonorum operum exercitiis magis ac magis semper exornare atque augmentare studebat. Denique accepta consecratione presbyterii, audivit quod Fresones atque Saxones, populi hactenus increduli atque pagani, relicta idolorum cultura, fidei catholice quodammodo jam cœpissent ambire ministeria, ac baptismi sacramento vetustatis cuperent maculis emundari. Hoc itaque audito, magno vir Dei repletus est gaudio: et infimo succensus amore inhianter querere cœpit, qualiter pro Dei amore illas in partes sese transferret. Et quia divino instinctus Spiritu servus Dei hujuscemodi zelo de die in diem exardescerat, non potuit lucerna accensa latere sub modio in tenebris; sed posita est super candelabrum, ut luceret palam omnibus, qui vel tunc vel futuri erant in domo Domini. Accessit ergo ad regem qui tunc temporis in gente Anglorum dominabatur, nomine Alachrat^b, et quo ad Domini esset

* Philippus Cæsar hinc numerat caput primum, eandemque capitulorum seriem producit usque ad finem libri de Miraculis.

^b Rectius quam apud Joannem a Leidis *Alachart*, apud Surium corrupte *Alachintum*. Is apud Turgotum in lib. II de Ecclesia Dunelmensi, cap. 4, et apud

servitium zelo accensus, illi lacrymabiliter intima-
vit, petivitque ut ejus permissu atque licentia ad
prædicandum verbum Domini patrias jam prædictas
sibi adire liceret. Qui comperta ejus sanctissima vol-
untate, convocato ad se episcoporum aliorumque
Dei servorum non minimo conventu, coram omni-
bus ejus ferventissimam insinuavit devotionem, om-
niumque pari consensu (quippe quia et cunctis jam-
pridem ejusdem beati viri probabilis sanctitas fuit)
eum supernæ commendatum gratiæ ad prædicta loca
causa prædicandi verbum Domini destinavit.

CAPUT II.

*Quomodo in Fresiam venerit, et quomodo res ei pro-
cedere ibi cæperit.*

Quam ille peregrinationem libentissimo suscipiens
animo, quantocius mare quod erat adjacens trans-
meavit, venitque in Fresiam ad locum qui dicitur
Docyncyrea ^a, quod est in pago Hostracha; ubi et
domnus Bonifacius episcopus jam olim martyrio coro-
natus fuerat. Ibi ergo cum per prædicationem me-
morati martyris multi antea ad fidem instructi fue-
rant, cum magno ab eis est honore susceptus: ibique
docens ea quæ Dei sunt, multo tempore habitavit.
Nam et plurimi nobilium infantes suos ipsi ad eru-
diendum ibidem tradiderunt: quos ille tam verbo
doctrinæ, quam exemplo piæ conversationis ad di-
vinum jugiter incitabat amorem, multosque errantes
olim a fide ad veram et catholicam revocavit scien-
tiam, seque maximum lumen supernæ claritatis eod-
em in loco exhibuit; gentilium quoque quampluri-
mam catervam verbo sanctæ prædicationis instru-
ctam ibidem baptizavit.

CAPUT III.

Quomodo occidendus, et sorte divinitus liberatus sit.

Inde vero procedens transivit fluvium *Loveke* ^b,
venitque ad locum qui dicitur Humarcha, ibique
barbaris cœpit nomen Domini prædicare, ac persua-
dere, ut relicta superstitione idolorum, unius veri
Dei notitiam susciperent, quo per sacri baptismatis
ablutionem peccatorum suorum veniam promereri
potuissent: dicens, insanum esse et vanum, a lapi-
dibus auxilium petere, et a simulacris mutis et surdis

Simeonem Dunelmensem, de Regibus Anglorum,
Alchred Moloni anno 865 in regnum Northanumbro-
rum successisse memoratur: *nono autem anno reg-
ni, fraude suorum primatum, exilio imperium mu-
tavisse.* Hinc tempus quo Willehadus in Frisiam
trajecit expendendum.

^a De oppido *Docken* ad Burdinem amnem, dictum
in Vita S. Bonifacii ad annum 754. Paulo ultra Bur-
dinem visitur fluvius Lavica, de quo infra. Exordium
prædicationis S. Willehadi in Frisia desumit Ada-
mus ab anno martyrii S. Bonifacii, id est ab anno
754: siquidem Willehadus tam in Frisia quam in
Saxonia per annos triginta quinque hoc munus ob-
iisse affirmat. Verum serius in Germaniam profectus
est Willehadus, ut patet ex Alchredi principatus initio,
cujus assensu et patria discessit.

^b Surlus edidit *fluvium Lavinca*. Liudgerus epi-
scopus dicitur a Carolo Magno *doctor constitutus in
gente Fresonum ab orientale parte fluminis Labeki,*

A subsidii sperare solatium. Quo audito gens fera et
idololatriis nimium dedita, in ira magna pariter
omnes excitati, stridebant dentibus in eum, dicentes,
non debere profanum longius vivere; imo reum
esse mortis, qui tam sacrilega contra deos suos invi-
ctissimos proferre præsumpsisset eloquia. Quidam
tamen inter eos saniori consilio suadebant cæteris,
dicentes, ignotam sibi hanc esse religionis normam,
utrum ex divina sit voluntate proposita; virum quo-
que ipsum nulli prorsus obnoxium criminis, qua de re
nec oportere eum tam dubia nece perire, verum magis
mittendam esse sortem ^c, quo demonstraretur cœli-
tus, an dignus esset interitu: sin alias ut dimitte-
rent eum liberum, et ipsi in nullo pœnitens noxii pro-
barentur. Factum est ergo uti persuaserant, ac
secundum morem gentilium missa est sors super eo,
vivere an mori debuisset. Gubernante itaque divina
Providentia, sors mortis super eum cadere non po-
tuit. Quapropter nec nocere illi in aliquo sunt ausi:
sed inuito consilio, dimiserunt eum a se abire illæsum.

CAPUT IV.

*Quomodo plagis et gladio cæsus miraculose serva-
tus sit.*

Qui inde transiens venit Thrianta ^d, ibique dum
prædicaret verbum Domini, plurima multitudo gen-
tilium credidit, ac baptismi sacramentum percepit.
Quo in loco ipse diutius immorans, et non credentes
instruere, etiam credulos in via veritatis tam verbis
quam et exemplis sedulus corroborare studebat
C cœperuntque plurimi bonam vitam magistri [*sap-
ple diligere*], et errores gentilium odio habere, et Chri-
stianam quam profitebantur religionem devota in-
tentione venerari. Unde contigit ut quidam discipu-
lorum ejus, divino compuncti ardore, fana in mo-
rem gentilium circumquaque erecta cœpissent ever-
tere, et ad nihilum, prout poterant, redigere. Quo
facto barbari qui adhuc forte increduli persisterant,
furore nimio succensi irruerunt super eos repente
cum impetu, volentes eos funditus interimere: ibi-
que Dei famulum fustibus cæsum multis admodum
plagis affecere. Quorum etiam unus, evaginato gladio
super servum Dei irruit, conatus ei caput abscidere.
Verum beatus vir ipso in tempore capsam ^e cum

D *super pagos quinque, quorum hæc sunt vocabula Hug-
merchi, etc.;* qui pagus non alius videtur quam
Humarcha hic. Fluvium Lavicam seu Laubacum,
vernacule *Lavers* nunc vocant, etiam Joannes a
Leidis in Chronici Belgici lib. iv, cap. 7, ubi de S.
Willehado: qui et Humarcham *Hucmerk* interpre-
tatur.

^c Sortium usum Germanis maxime familiarem
fuisse docet Tacitus de Germanis, quod Adamus ad
Saxones præcipue trahit. Lege Acta S. Willibrordi
et S. Wilframi episcoporum.

^d Joannes a Leidis: *Posthæc venit in Trentoniam,
id est Drenterland: qui locus hodie quoque Drente*
dicitur, teste Philippo Cæsare.

^e Phylacteria vocant antiqui reliquarium e collo
dependens. Quamquam etiam capsæ et chrismarium
eodem sensu leguntur in Vita S. Wilfridi episcopi,
ad annum 709.

sanctis reliquiis in collo suspensam habebat : cum-
que ictus ferientis super collum ejus decideret, cor-
rigiam quidem capsæ præcidit, ipsum vero in nullo
penitus vulnerare potuit. Quo miraculo pagani exter-
riti, ipsum ac socios ejus illæsos abire passi sunt,
nec ulterius in aliquo eis molesti esse præsumpse-
runt.

CAPUT V.

Quomodo a Carolo imperatore Saxoniam missus sit.

Post hæc vero gloriosissimus Francorum rex Car-
olus, qui jam multoties in gente Saxonum elabora-
verat quo ad fidem Christianæ religionis converte-
rentur; sed illi adversi semper cordibus, susceptam
fidem sæpius deserentes, pristinis magis implicaban-
tur erroribus; audita fama viri Dei, ad se eum ac-
cessiri præcepit. Quem ad se venientem honorifice
ac reverenter suscipiens, ejus confabulationi ac
doctrinæ libenter animum attendebat, probatumque
sanctis moribus ac fidei non fictæ constantia, misit
in partes Saxonie ad pagum qui dicitur Wigmodia^a :
quo inibi auctoritate regali et ecclesias instrueret,
et populis doctrinam sanctæ prædicationis impen-
deret, atque viam salutis æternæ libere cunctis illic
habitantibus nuntiaret. Quod ille ministerium devote
susceptum officiosissime peregit : ac pertransiens
cunctam in circuitu diocæsim, multos ad fidem
Christi evangelizando convertit, ita ut in secundo
anno tam Saxones, quam et Fresones in circuitu
commorantes, omnes se pariter fieri promitterent
Christianos. Hoc itaque factum est anno Incarnati-
onis Domini 780^b, regni vero memorati principis
Caroli quartodecimo, qui tamen imperiali necdum
fuerat apice sublimatus, quem postea per manus re-
verendissimi Leonis apostolici imperatorem Romæ
consecratum, anno regni ejus tricesimo quarto, cat-
holica Europæ consistens Christi venerata pariter
et gratulabunda suscepit Ecclesia. Si quidem impe-
rialis potestas, quæ post Constantinum piissimum
Augustum apud Græcos in Constantinopolitana ha-
ctenus regnaverat sede, cum deficientibus jam inibi
viris regalis prosapiæ, feminea magis directione res
administraretur publica; temporibus ipsius per ele-
ctionem Romani populi, in maximo episcoporum
aliorumque Dei servorum concilio, ad Francorum
translatum est dominium : quoniam et ipse ean-
dem quæ caput imperii fuerat, et multas alias tunc
in orbe videbatur tenere provincias, ob quod et jure
Cæsarea dignus esset appellatione. Præfato itaque
regni ejus tempore servus Dei Willehadus per Wig-
modiam ecclesias cœpit construere, ac presbyteros
super eas ordinare, qui libere populis salutis ac bap-
tismatis conferrent gratiam.

CAPUT VI.

*Quomodo Widikindi persecutionem fugerit, et quid
socii ejus passi sint.*

Verum sequenti anno, instigante diabolo totius
boni invido, quidam exstitit perversioris consilii
Widikindus, qui rebellare contra regem visus Caro-
lum, multam secum Saxonum multitudinem aggre-
gavit : qui etiam unanimiter eos qui in fide Christi
stabiles videbantur persequi ac punire; servos quo-
que Dei per loca quæque vagantes dispergere, atque
a finibus suis effugare cœperunt. Qua persecutione
commota servum Dei contigit, secundum mandatum
Domini præcipientis : *Si vos persecuti fuerint in una
civitate, fugite in aliam* (Matth. x, 15); de Wigmo-
dia transire in *Utriuistri* [Corb., *Utristi*]; ibique con-
scendens navim, mare circa Fresiam transfretavit :
sicque, opitulante Christi gratia, persecutionem eorum
evasit. Porro Saxones crudelitatem, quam circa ma-
gistrum nequiverant, in discipulos ipsius, exarde-
scente ira ferventius exercuerunt. Siquidem Folcar-
dum presbyterum cum Emmingo comite in pago de-
nominato Leri, Benjamin autem in Cibhriustri,
Atrebanum vero clericum in Thiatmaresgao, Gerwal-
lum quoque cum sociis suis in Brema, odio nominis
Christiani gladio peremerunt. Et ipsis quidem ita ad
regna cœlestia effusione proprii sanguinis feliciter
evocatis, persecutionis tamen procella diutius post-
modum rebellantibus desævit Saxonibus.

CAPUT VII.

*Quomodo, durante persecutione, Romam profectus sit,
et in Fresiam redierit.*

Quo facto vir Dei cognoscens nullam sibi tunc
temporis prædicandi opportunitatem inesse, arrepto
itinere, Pippinun Langobardorum regem adiit, sic-
que prospero cursu Romam pervenit : ubi consistens,
multis lacrymis et precibus ad sedem sacratissimam
beati Petri apostolorum principis se cunctamque
fidelium turmam sedulus ac devotus divinæ com-
mendabat clementiæ; illos præcipue, quorum cura
maxime cordi erat, ne forsan suscepta in partibus
Saxonie Christianitas machinatione diabolica tunc
penitus annullaretur. Inde autem discedens, et con-
solatione venerabilis papæ Adriani non modice cor-
roboratus servus Dei, gaudens repedabat in Fran-
ciam. Quo itinere contigit divinam in eo etiam ope-
ratam fuisse virtutem. Namque minister viri Dei,
vocabulo Aldo, qui alimenta procurabat magistri,
quamdam habebat patenam ligneam, quæ vulgo scu-
tella vocatur, quam jugiter mundam ac nitidam ad
mensam ipsius coram eo ponere solitus erat, quam
præfatus minister quodam die casu fractam reperit.
Tempore itaque reflectionis cum eam vir Dei requi-

^a Philippus putat esse tractum illum trans Visur-
gim Saxonicum, qui jam Verdensem et Bremensem
episcopatus habet. Confer diploma Caroli Magni su-
pra. (Vide *Patrologiæ tom. XCVII.*)

^b Anno 780 id refert Eginhardus, qui *omnium
orientalium partium Saxones* ait Carolo Magno occur-

risse ad *Obacrum fluvium, ubi maxima eorum mul-
tudo in loco qui Horheim appellatur, solita simula-
tione baptizata dicitur* : non quod omnes, sed quod
ex iis multi baptismum fide suscepissent. Exstat
hujus argumenti epistola Adriani papæ ad Carolum
Magnum ordine 80 in codice Carolino (Vide *ibid.*).

reret, minister negligentiam quæ contigerat nequaquam ei celare voluit; sed hanc fractam fuisse narravit, quam ille ad se qualis erat statim deferri præcepit. Sed minister ad locum ubi jacebat rediens, quam antea fractam reliquerat, ac si nihil unquam detrimenti habuerit, integram reperit. Quam allatam coram ipso lætus ac hilaris posuit, qui antea tremebundus et pavens, iram justæ correptionis pertimuit. Quod ob gratiam sancti viri cælitus factum non dubitatur: quamvis ipse elationem fugiens magis in abscondito quam publice id fieri cupiverit. Igitur ab itinere concepto reversus, transivit ad locum qui dicitur Asternacha: ibique discipuli ejus, qui propter metum persecutionis passim dispersi fuerant, ad eum sunt denuo copulati. Quos ille benigna consolatione refocillans, ut pro fide Christi constanter in omnibus se agerent, pie admonere studuit. Quique in eodem loco duobus fere annis demoratus, elegit solitariam inclausus ducere vitam: ubi etiam non mediocriter vivens, cum lectioni atque orationi operam daret, tum præcipue scriptioni interdum deditus erat. Namque scripsit ibi Epistolas beati Pauli in uno volumine, aliaque quamplurima, quæ a successoribus ipsius ob monumentum sanctæ recordationis ejus servata, hactenus manent inconvulsa. Multi quoque in eodem loco exemplis ejus e monitis ad meliorem sunt vitam correcti, et ad servitium Domini non ignaviter accensi.

CAPUT VIII.

Ordinatio sancti Willehadi in episcopum.

Post hæc autem iterum venerandus Domini sacerdos regem adiit Carolum, qui tunc forte in castello considerat Saxonie *Eresbur*^b, proponens voluntatis suæ devotissimam in præparatione Evangelii pacis affectionem, atque ipsius in hoc æquissimam requirens præceptionem. Qui pro consolatione laboris ac præsidio subsequentium ejus, dedit ei in beneficium quamdam cellam in Francia, quæ appellatur Justina: præcepitque ei ut iterum pro nomine Christi cæptam repeteret parochiam. Quod ille gratanter ac

^a Id est in monasterium Asternacense, recentioribus Epternacense. Adamus: « Ipse Willehadus cum Liudgero Romam venit, ubi sanctissimi papæ Adriani consolatione relevati, Liudgerus in montem Casinum recessit ad confessionem sancti Benedicti; Willehadus in Galliam ad sepulcrum sancti repedavit Willebrordi. Itaque biennio uterque reclusi, contemplativæ vitæ operam dabant. » Legesis Acta sancti Willebrordi et sancti Liudgeri.

^b *Eresburg*, Saxonie oppidum ad Wiseram fluvium, Carolo Magno frequentatum.

^c Nimirum anno 785, testante Eginhardo, qui Witikendum in Attiniaco villa Campanie Rhenensis baptizatum fuisse tradit. Adamus regni Caroli annum 48 recte notat. Læge ea de re epistolam Adriani papæ ad Carolum Magnum in tomo III Hist. Franc., quæ est ordine 91 inter pontificias.

^d Eundem signat diem Carolus Magnus in diploma superius adducto. Annum vero 787 statueri necesse est, tum quia Willehadus ordinatus est episcopus post annos septem, quam in Saxoniam directus est a Carolo, ex auctoris sententia infra, dire-

religiose suscipiens, rursus venit Wigmodiam, et fidem Domini publice ac strenue gentibus prædicabat. Ecclesias quoque destructas restauravit, probatasque personas qui populis monita salutis darent, singulis quibusque locis præesse disposuit. Sicque ipso anno, divino ordinante instinctu, gens Saxonum fidem Christianitatis quam amiserat, denuo recepit. Sed et totius mali auctor incensorum perfidiæ Widingus eodem anno^e regi se subleus Carolo, baptismi est gratiam consecutus, sicque ad tempora sedata sunt mala, quæ illius fuerant ingesta pernicie. Post hæc vero cum omnia pacifica viderentur, et sub leni jugo Christi Saxonum ferocia, licet coacta, jam mitescerent colla; memoratus præcellentissimus princeps in Wormatia positus civitate, servum Dei Willehadum consecrari fecit episcopum tertio Idus Julii^d, constituitque eum pastorem atque rectorem super Wigmodiam, et Laras, et Ruistri^e, et Asterga, necnon Nordendi ac Wangæ: ut inibi auctoritate episcopali et præset populis, et, uti cuperat, doctrina salutari operibusque eximii speculator desuper intentus prodesse studeret. Sicque ipse primus in eadem diocesi sedem obtinuit pontificalem. Quod tamen id tam diu prolongatum fuerat, quia gens crudelitati divinæ resistens, cum presbyteros aliquoties secum manere vix compulsa sineret, episcopali auctoritate minime regi patiebatur. Hac itaque de causa septem annis prius in eadem presbyter est demonstratus parochia; vocatus tamen episcopus^f, et secundum quod poterat cuncta potestate presidentis ordinans. Percepta vero consecratione pontificali, cœpit in omnibus etiam devotus se agere, et virtutum studia quæ prius exercuerat, multipliciter augmentando cumulare.

CAPUT IX.

Continentia ejus, et alia pia opera.

Namque a primævis temporibus magnæ vir iste fuit continentie, ac devote Domino omnipotenti ab ineunte servivit ætate. Vinum et siceram, ac omne unde iuebriari potest, non bibit. Esca autem ejus

ctus est autem ineunte anno 780, supra cap. 5, tum quia exacto prælaturæ biennio mortuus est anno 789. Certe hanc ordinationem Chronicon Moissacense reponit anno 787, his verbis: « Beatus Wiradus (legendum Willehadus) ordinatus est episcopus in Idibus Julii super Winoda, et super Kiusleri, et Asterga, et Gara, vel Sordedi, et Wangia: et ibi docuit verbum Dei, et baptizavit eos in primis. »

^e Ruistri, Frisicæ orientalis seu comitatus Embdeni populi, medio sinu Jada appellato dividuntur in partes duas, e quibus qui eis Jadam *Ruistri* et *Rustringi*; qui trans Jadam *Buljada*, id est trans-Jadani, *Stadlandi*, *Stedingii* cognominantur. *Asterga* vero comitatus Embdeno inclusa, *Ostringa* vulgo dicitur. Læge Ubbonis Enmil librum II Rerum Frisicarum.

^f En Willehadus ante episcopalem consecrationem dictus est *episcopus*, nimirum ob episcopalia munia, prælicationem scilicet, baptismi collationem, presbyterorum variis in locis institutionem, et alia id genus. Hinc argumentum sume cur sancti complures, præcipue in Belgio, *episcopi* dicantur, qui tamen nusquam consecrati sunt *episcopi*.

erat panis et mel, olera et poma. Namque ab esu A carnium, a lacte et piscibus temperabat : nisi quod memoratus apostolicus Adriannus ei jam in novissimo propter valitudines, quas in corpore tolerabat frequentes, quo piscem comederet præcepit : cujus auctoritati ipse obtemperans, paululum indulgentius in hac parte agere cœpit. Præterea nullus fere dies transiit, quo non sacra missarum solemniam cum magno fletu ac contritione cordis celebraret. Intentus erat jugiter lectioni atque meditationi sanctæ doctrinæ, psalmodiæ quoque pariter studiosissime invigilans, ita ut pene quotidie psalterium, aliquando etiam duo vel tria decantaret. His itaque et aliis honorum operum exercitiis vir Dei suffultus, magnam populis in suimet ostentatione gratiam Domini prætendebat : sicque doctrina ejus duplici præfulgebat B oraculo, dum quod prædicabat ore, confirmabat exemplo. Pertransiit itaque in circuitu suæ diocesis vir iste beatus, confirmans populum Christianum qui olim baptizatus fuerat, et prædicationis verbo multorum ad viam salutis errantium corda compungens. Edificavit quoque domum Dei miræ pulchritudinis in loco qui dicitur Brema, ubi et sedem esse constituit episcopalem, ac dedicavit eam Kalendis Novembris, die a Dominico, in honorem Domini nostri Jesu Christi, sub invocatione sancti Petri apostoli.

CAPUT X.

Quomodo in Plezem b ægrotaverit et mortuus sit, Bremæ autem sepultus.

Post hæc vero cum studio piæ intentionis cunctam in circuitu perlustraret parochiam, ac docens ea quæ Dei sunt plurimos in fide corroboraret, pervenit ad locum qui dicitur *Pleceateshem*, ibique consistens, gravi cœpit corporis febre vexari, et de die in diem languor crescebat fortissimus, ita ut cum eo positi discipuli illius de vita ejus ulteriore jam desperare cœpissent. Quorum unus, qui beato viro forte familiaris loqui solebat, nomine Egisriki [*Philippo*, Egisrik], accedens ad eum, quasi de obitu ejus trepidatione metuerent, et lacrymabiliter ac quæstuose innotuit; intentans etiam plebis commissæ destitutionem admodum periculosam, quæ sub pastoris regimine tunc tandem divino cultui parere videbantur. Noli, inquit, venerande sacerdos, quos nuper Domino acquisisti, tam cito deserere; noli populum vel clerum tuo studio aggregatum tam mature relinquere, ne grex adhuc in fide tenellus luporum

a Anno proinde 789, qui littera Dominicali D præditus erat.

b In textu *Pleceateshem*. Adamo in villa *Pleceazzem* quæ sita est in *Rustris*. Sarius edidit *Bleckensee*, nunc loco hæret nomen *Plezem*. Et est ibi in Visurgi infra Bremam et novum eorum portum *Fegesack* securæ navium statio, inquit Philippus Cæsar.

c Anno eodem 789, post octo dies quam Bremensem ecclesiam dedicaverat, supra cap. 9. Confer caput 1 libri de Miraculis. Et tamen in ms. Chronico Saxonico ejus obitus reponitur anno 790.

d Corpus ejus, inquit Adamus, Bremam deporta-

rum pateat morsibus devorandus; noli nos humiles clientulos tuæ sanctitatis defraudare præsentia, ne videamur, sicut oves non habentes pastorem, errandi vagari. Cui beatus vir in hæc compunctus verba respondit: Noli, fili mi, me a Domini mei diutius avocare conspectu, noli mihi temporalis molestiam vitæ quæstuosis depromere vocibus: nec his longius vivere appeto, nec mori pertimesco; tantum Deum meum, quem toto corde semper dilexi, cui tota intentione servivi, precari volo, ut mercedem bonæ remunerationis, qualem ipsi placuerit, mihi pro laboribus meis clemens ac propitius conferre dignetur. Oves autem quas mihi credidit, ipsi tuendas committo: quia et ipse, si quid boni facere potui, illius potius virtute peregi. Non deerit ejus clementia, cujus misericordia omnis plena est terra. Pia ergo devotione vir Domini cœlo semper intentus, et orationis suæ ad Deum jugiter vota præmittens, sexto Idus Novembris, die Dominico c, post solis ortum, confessor Domini pretiosus in Christi requievit nomine. Cujus ad exsequias plebs undique devota accurrens, patrem ac doctorem beatissimum cum laudibus et hymnis ad sedem devehunt Bremensem: ibique eum in basilica nova d quam ipse edificaverat, cum honore et reverentia condigna sepulture tradiderunt.

CAPUT XI.

Miracula circa eum post mortem ejus, tam in sua quam altera in quam translatus est basilica.

C In quo loco multis et evidentibus persæpe demonstratum est signis quod isdem beatus vir vere Domini sit miles electus: quæ tamen incuria et negligentia prætermissa, non sunt alicubi descripta: licet non pauci existerent qui se scisse faterentur divinam in eodem loco sæpius apparuisse virtutem. Sed et in alteram postea translatus ipse basilicam e temporibus successoria ipsius bonæ memoriæ Willerici episcopi, cum inibi quamplura etiam per divinam dicatur operatus potentiam, non sunt ab aliquo recondita memoriæ, quæ multorum assertio veraci probat impleta miraculo. Non est tamen occultandum silentio, quod ad gloriam beati viri divinitus patefactum, hactenus in Bremensi conservatum manet ecclesia. Si quidem baculus hominis sancti, quem D episcopali more ipse gestare consueverat, post obitum ejus fidelium devotione in quadam fuerat arca repositus. Contigit autem domum, in qua hæc eadem arca degebat, subitaneo flagrare incendio, et cum

tum, in basilica S. Petri quam ipse edificavit, sepultum est. In Chronico Saxonico eam ecclesiam vi Idus Novembris, die Dominico dedicasse memoratur.

e Huc spectant Adami hæc verba ex lib. 1, cap. 19: « Villericus tres Bremæ erexit ecclesias, quarum primam, scilicet domum S. Petri, de ligno lapideam fecit, et corpus S. Willehadi exinde translatus, in orientali quod fecit oratorio recondidit. Narrantque posterius hoc factum pro timore piratarum, qui propter virtutem miraculorum confessoris nostri corpus auferre maluerunt. » Unwanus archiepiscopus capellam S. Willehadi combustam reparasse dicitur,

domo pariter etiam arca cum omnibus quæ intus recondita fuerant, penitus est consumpta. Sed baculum ipsum in nullo funditus ignis attingere potuit: verum in medio ignis ita est repertus incolumis, ut nec signum quidem ardoris in eo ullum apparuerit. Unde Deus omnipotens in sanctis suis vere est laudandus, qui in minimis etiam rebus meritum ipsorum suis declarat fidelibus. Aliud quoque contigit, quod æque beatum virum magni coram Domino fuisse meriti præmonstrat. Calicem quippe ejus, cum quo sacrificium Domino quotidie [al., continue] offerre solebat, in quodam loco reconditum discipulorum ejus fidsissima conservabat affectio. Ubi etiam cum ingestus ignis cuncta consumeret, ac si quid forte metalli fuerat opere fabricatum, calore

^a Eundem calculum præfert Adamus, hoc addito: « Prædicavitque tam Fresis quam Saxonibus post martyrium S. Bonifacii omnes annos triginta

A liquefactum deflueret; ipse cum esset argenteus, omnino integer est repertus. Et vere miranda in eo Domini potestas apparuit, ut qui vero igne divini amoris vivens accensus fuerat, in ejus reliquias post mortem ipsius terrenus ignis non valeret. Creatura enim Creatoris subjecta imperio, etiam vim naturæ perdit, cum jussu dominantis attendit: nec potest aliquid detrimenti quamvis natura dictante perficere, cum vis uniuscujusque naturæ in Creatoris pendeat omnipotentissima voluntate. Mansit autem in episcopatu beatus Willehadus electus Domini pontifex annis duobus, mensibus tribus, diebus ^a viginti sex, et peracto boni certaminis cursu feliciter migravit ad Dominum: cui est honor et gloria et potestas et imperium per infinita sæcula sæculorum. Amen.

B quinq. Obiit autem senex et plenus dierum in Fresia, in villa Plecazze, quæ sita est in Rustris. »

INCIPIT DE MIRACULIS IPSIUS.

PRÆFATIO S. ANSGARII.

Dono omnipotentis Dei, qui gratuita pietatis suæ præordinatione quosque in Ecclesia sancta pastores constituit ac doctores, ANSGARIVS Bremensis Ecclesiæ præsul, universis per orbem concordie fraternitate degenti fidelium societati, pacem et beatitudinem in Christo orat sempiternam.

Laudes Dei quas sanctorum ejus acta miranda testantur, non debere silentio præteriri, multoties jam exemplis Patrum addiscimus: qui plurima eorum quæ Domini pietas per servos suos in hoc exercuit sæculo, studiosius litteris commendavere, quæ non solum viventium religiosam portenderent sanctitatem, verum etiam perenni vita cum Christo regnantium immortalem præmonstrarent gloriam. Revera enim qui hinc translati, adhuc tamen miraculis et diversarum ope virtutum hic populis adesse cernuntur, magnam nobis suæ glorificationis dignitatem ostendunt, et quanti apud Deum sint meriti, luce citarius fidelium patefaciunt cordibus. Sed et magnum catholicæ in hoc fidei declaratur indicium, dum quod invisibiliter divina peragit sublimitas, ac si oculis conspiciat, indubitante cœlitus factum Christiana non diffidit credulitas; et sanctorum Acta deputat meritis, quæ in eis fiunt locis, ubi sacratissimæ eorum conditæ et habentur et venerantur reliquæ. Quia licet solus omnipotens sit Deus Israel, qui dat virtutem et fortitudinem plebi suæ, tamen mirabilis ipse in sanctis suis prædicatur et colitur, quorum precibus fit ac meritis, ut prodigia et signa majestas operetur divina. Nec tamen solummodo ibi sancti prodesse cernuntur ubi temporaliter in cineribus suis ac reliquiis præsentem fore videntur: verum ubicunque fideliter invocati, per eum qui

ubique præsens est, potentia et majestate Creatoris meritum ipsorum remunerantis, in omni loco dominationis ejus fidelibus suffragari creduntur. Quod multis jam et evidentibus sæpius patefactum consiat remediis: quia plurimi, sive inter tempestates ac procellas fluctuum, seu inter alia quoque discrimina positi, ad invocationem cujuslibet sancti subito se divinitus senserunt adjutos. Unde si qua Dominus per sanctos suos miranda dignatus fuerit operari, jure ad notitiam plurimorum [supple deducuntur], ut posteris in memoria maneat spei, quod priores ob gratiam perceperunt fidei. Quapropter nostra quoque humilitas ea quæ in diebus nostris per potentiam divinæ operationis ad ostendenda merita beati pontificis et confessoris Willehadi patefacta claruerunt, litteris indagare censuit: ut quæ in antiquis olim venerata jure prædicavimus sanctis, nunc in temporibus nostris ab eo qui hujus nostræ, Bremensis videlicet Ecclesiæ, primus exstitit pontifex, innovata, toto cordis gaudentes adnisi suscipiamus pariter ac collaudemus miracula. Non enim immemor Deus adhuc populi sui deseruit quos redemit: verum inter innumera paganorum infestantium discrimina, omni pene solatio destitutis hanc supernæ visitationis voluit impendere gratiam, ut de divina multo certius præsumerent clementia, qui tantum tamque Deo acceptum patronum, in spiritu velut et in corpore, secum manare cognovissent: nec timerent licet vastatam denuo inhabitare patriam, in qua sibi adesse sanctissimi Patris non diffiderent merita. Inno læti desertas repeterent sedes, quos licet hostilis incursio fecerit exsules, bonis exuberantes divina rursus reconciliaverit benignitas: nec desperent sibi præsidia sancti in omnibus adfutura, cujus

virtutem tam multiplicem in sanandis varie vexatorum senserunt flagrare corporibus.

CAPUT PRIMUM.

Tempus miraculorum S. Willehadi.

Anno itaque Incarnationis Domini 860, regni vero domini nostri serenissimi principis Ludovici vicesimo octavo, indictione octava, in ecclesia Bremensi cœperunt divinitus agi miracula, et de die in diem semper multiplicius crescere, ita ut jam longe lateque per populos rumor increbresceret plurimus vere divinam in eodem loco apparuisse gloriam, et merita beati Willehadi in eadem basilica quiescentis honorabili virtutum flore pullulare. Quæ cum per multorum ora volutarentur, et tam in præsentia nostri, quam etiam absentibus nobis, publice multum ibidem sanitatis adipiscerentur commoda, decrevimus hæc eadem litteris comprehensa posterorum tradere memoria, quo una nobiscum Deum qui in sanctis suis operatur, omnis fidelium natio gavisa collaudet. Et sicut præsentibus per singula quæ tunc forte miranda contigerint, in Domini laudibus tripudiando conclamant, ita etiam post futura religiosorum societas cœlestem in beato viro congratulans admiretur potentiam. Abhinc igitur miraculorum gesta ordiri incipientes, primo tempus quoque ipsum quo hæc agi cœperunt insinuamus, scilicet post Pentecosten, anno Nativitatis Domini supradicto, post transitum vero beati viri circiter annis evolutis septuaginta. Qui tamen prius et in multis Deo dignus apparuit: quanquam hæc negligentia abolita, non fuerint celebri pervulgata sermone. Deinde et nomina eorum qui sunt curati, una cum valetudinis morbo; sed et loca quoque in quibus vel progeniti, vel conversati fuerant, partim prout res se habebat, interserendo texuimus: quo et veritas miraculorum multiplicius attestata commendetur, et singuli ex propinquis vel vicinis suis ejus subsidio medicatis, quantam beati viri persenserint gratiam, devotius recognoscant.

CAPUT II.

De quatuor in aliis post mortem ejus factis miraculis.

Igitur femina quædam de *Osteveshusun*, Dida nomine, per septem annos cæcata, dum quodam sabbato dorninam suam peteret, quo ad Ecclesiam procederent, illaque responderet sibi tunc non licere, sed in crastinum mane die Dominico se simul ituras: illa statim mature diluculo surgens suam acceleravit præire dominam, atque ad ecclesiam, quadam deducente se anicula, gressu properare veloci. Quo cum pervenisset, ibique orationi dedita solo prostrata incumberet, subito divini muneris dono lumen recepit amissum. Cumque post eam veniens domina ipsius basilicæ penetraret intima, eamque ex ipsa loquela præsentem adesse cognosceret, repente ad illam accurrit gaudens et dicens: Mea domina desideratissima, gratias Deo omnipotenti et laudes refero, quia meritis beati Willehadi te oculis meis videre

A promerui. Quod factum illa admirata cunctis illi astantibus confestim enarravit, et quod vere illuminata fuerit, multorum testimonio approbante patefecit. Sicque hæc virtus in populo ad clarificationem Dei publice manifestata est.

Rursus de pago Emisga femina quædam, nomine Wimod, novem annis cæcitatem perpessa, cum quodam die vespertino tempore ad ecclesiam conveniret prædictam, ibique facta oratione post vespertas hospitium ubi erat mansura repeteret, subsequenti nocte ei quod ex amisso lumine salutis ibi esset remedium perceptura, in visu edula denuntiatur. Cui rei ipsa ex voto utcumque credula ecclesiam statim adire studuit, ibique merita sancti toto invocans corde, divina adjuta gratia, luminis quod amiserat recepit officium. Quod etiam ad gloriam Dei multorum attestatione continuo patefactum claruit.

Post hæc autem die Nativitatis sancti Joannis Baptistæ in conventu populi maximo, septem languidi a diversis sunt infirmitatibus liberati. Quocumque quia per singula enarrare non necessarium duximus, duo tamen eorum quæ peracta sunt miraculorum singulatim perstrinximus, quo ex his etiam cætera valeant intellectu perpendi. Nempe una ex ipsis femina quædam fuit, ex villa in proximo sita *Luidwinneshusun*, nomine Simod, quæ tribus aut eo amplius mensibus oculorum privata lumine, ibidem nutu Dei gratiam pristinae visionis recepit. Altero vero de villa ipsius loci, videlicet Brema, exstitit morbo contracta femina, quæ in infantia dum fortuito ignis adustione pede cremaretur, nulla subveniente medicina articuli sursum versi pene ex toto pedem ei subvertebant. Quæ multis annis eandem perpessa molestiam, præfato die, cunctis astantibus, pedis et articularum extensio sanitatem promeruit.

Porro ex Laris de villa Sluttra vocabulo, quædam femina fuit per multos annos incurvata, quæ non aliter ambulare nisi manibus reptando poterat, nec omnino sursum respicere: ad postremum quoque ita morbo perurgente debilitata fuerat, ut non, nisi portaretur, aliquo devenire potuisset. Quæ etiam habebat filiam, quam ex ipsa infantia nativo lumine cæcitas obscuraverat. Hanc itaque, audita miraculorum virtute, simul cum filia propinqui vel vicini ad januam Bremensis detulerunt ecclesiæ. Quæ inibi posita, cum fide aliorum subvecta advenisset, miseratione divina et de filia illuminatione gaudere promeruit, et semetipsam gestans ac sursum erecta, propriis gressibus notas repedavit ad sedes.

CAPUT III.

Alia quinque S. Willehadi miracula.

Item ex Laris de villa *Falathorp*, duæ feminæ, una contracta et altera orba, cum ad eundem locum deductæ fuissent, divini muneris largitate incolumes ad propria sunt reversæ.

Ex pago quoque supra dicto de villa *Bokkenhusun*, quidam adolescens multo jam tempore paralyticis

ad eundem locum deductus, divino nutu incolumitati pristinae redditus, ad propria rediit sanus.

Cæterum de pago Ostarburge, ex villa nomine *Baldrikeswich*, quædam femina, vocabulo Adsuit, paralyti valde graviter et diu vexata, cum quadam die Dominica eo adducta fuisset, et multi in eadem die, septem videlicet vel octo, ex diversis curati fuissent languoribus, ac post missæ celebrationem hoc idem populo denuntiaretur, et pro exhibitis miraculis tam clerus quam et populus laudes Deo debitas modulatis decantaret vocibus; subito ipsa e medio populi surgens, ad gradus altaris, ubi alii ægroti sanati jacebant, cœpit accurrere. Quæ cum a circumstantibus ne in chorum clericorum canentium forte prosiliret, retineri conaretur, ipsa quod sibi præceptum fuerit, quo ante altare cum aliis sese collocaret, menti alacri fatebatur. Visum namque ei fuerat quod sacerdos qui de aliorum sanitate populo annuntiaverat, ei quoque ut surgens cum cæteris ad altare procederet manu annuerit. Cujus requisita infirmitate ac sanitate patefacta, omnes ad laudandam omnipotentis divinæ majestatem, atque extollenda beatissimi viri merita, tanto instantius, quanto et iterata virtute optabilius, corde compuncti lacrymisque præ gaudio obortis denovo alacres personaverunt.

Denique ex *Waldsatis* quædam fuit femina de villa *Wiltianstedi*, nomine *Ikkia*, quæ septem annis visus fuerat cæcitatem perpressa: cui cum de præfato loco signa miraculorum jam fama vulgante ubique percrescerent, quædam vicina sua exhortans dixit: Quare non et tu sanctum Dei exquirere conaris, ut tibi quoque lux oculorum patefacta clarescat? Illa autem se libentissimè ita velle respondit: verum hoc tantum suo repugnare desiderio, quia non haberet ductorem. Cui illa denuo subjunxit: Ecce, si alium non habes, ego te quomodocunque potero illuc deducam. Cujus illa promissum, quia aliud sibi nesciebat refugium, gratantissime accepit. Erant autem ambæ pauperculæ. Arrepto itaque itinere ipsæ duæ tantummodo, Domini secum comitante gratia, ad præfatum tandem pervenerunt sanctuarium, ubi cum devote precibus insisterent, illa quæ cæca fuerat, subito illuminatur, et conversa ad sociam suam subridens atque congratulans dixit. O quam bene, quam bene mihi tuum contigit audisse consilium, ut sanctum Dei perquirerem! ecce una tecum lumen cæli video. Hoc itaque factum statim publice prædicatum, magnam populis divinæ miserationis spem dedit: quoniam secundum Psalmistæ dictum, illi derelictus est pauper. Ideoque et ipse refugium est pauperum in tribulatione, pupillo quoque et orphano ipse promptus erit adjutor (*Psal.* ix, 54). Recepto itaque luminis visu ipsa jam non socia ducente, sed pariter comitante, ad suam sana rediit tugurium, Domini laudes semper cantando, et comparis suæ salutaria monita gratias jugiter referendo extollens.

De pago eodem quædam femina æque *Ikkia* vocata fuerat, quæ per multa annorum curricula a cingulo

A usque deorsum paralyti ita contracta extitit, ut de membris ipsis nihil penitus sentiret, nec quocquam ire nisi cum scabello sese trabendo posset, quæ ad sanctum perveniens locum, Domini miseratione viribus reparatis, suis se pedibus quo voluit ipsa subvexit.

CAPUT IV.

Alia sex S. Willehadi miracula.

Quidam vero homo indigena, causa paupertatis circumeundo stipendia quærens, ad basilicam sancti dudum convenerat *Alexandri*: qui habebat filiastram secum circumeuntem cæcam, et ipse quoque duplici pœna multo tempore orbitantem sustinens, ubi cura morarentur, contigit meritis sancti prædictam filiastram ipsius unius oculi visionem percipere. Quo dono exhilarati, ulteriora progredientes, ad oratorium pervenerunt *Bremense*: ubi in oratione positi, beati *Willehadi* intercessionem multiplici sunt fenore ditati. Nam et ipse amborum visionem percepit oculorum, et filiastra ipsius alterius quoque illuminatione est gavisa. Quod cum fidelium qui adfoerat denuntiaretur testimonio, plebs omnis exultando laudem Deo dedit.

Præterea ex pago *Nordwidu* quidam homo ad limina memorati martyris olim transierat *Alexandri*, qui mutus simul et surdus diutino labore ab infantia miserabili potiebatur vexatione, meritis præfati Martyris auditum percepit. Ultra vero tendens, et ad basilicam *Bremensis Ecclesiæ* perveniens, divinæ largitatis clementia loqui pariter et audire beato *Willehadi* interpellante promeruit.

Item ex *Laris* de villa *Otishusun*, cujusdam *Fridebèrni* filia omnibus membris diutino fuerat contracta languore, quæ ad prædictam deducta basilicam, per dies septem gravissimam in corpore molestiam pertulit, ita ut jam pene ex animis præ doloris crederetur magnitudine. Sed tandem, divina annuente clementia levius agi cœpit; et ad pristinum reparata officium, meritis sancti incolumitatem recepit, quæ paternam revisens domum, omnibus sana membris, parentibus ac vicinis festivum plane exhibuit gaudium.

De *Stearnigis* quoque ex villa *Grandikehard* [et. *Gandrikesard*], quædam femina, *Herimod* nomine, duobus annis surda exstiterat: quæ ad prædictum deveniens locum, intercessionem sancti audienter redire meruit.

Item de *Laris* de villa *Falathorpe*, duæ illuc advennerunt feminae, una incurvata, nomine *Hataburg*, et altera orba, nomine *Macswid*, quæ divinum ibi flagitantes præsidium, ambæ cum sanitatis gaudio proprias sedes lætabundæ repetierunt.

Porro de *Wege* villa publica, quædam puella multo tempore omnibus infirmata membris nihil omnino virium in proprio retinebat corpore. Ad confessionem itaque deducta sancti, divina largitatis munificencia et virium possibilitatem, et totius corporis recepit sanitatem.

CAPUT V.

Alia septem Willehadi miracula.

Cæterum de Sturmi ex villa Ekina, quædam femina, vocabulo Gerswid, cæcitatem multo tempore passa, in eodem loco posita, lumine est privato donata.

Similiter quoque de *Stenthorpe* pagi [f., pago] quædam femina diutius cæca, dum orationi decumberet, auxiliante beato viro luminis est curata remedio.

Denique ex *Fresia*, de villa *Vestanko*, quidam cæcus vir *Meinradus* eo adveniens, superna illustratus gratia, luminis recepit officium.

De *Laris* ex villa *Hahthoreimund* nomine, novem annis cæcata, sanctissimi viri precibus longe optatam ibi recipere visionis promeruit gratiam.

Ex *Wigmodis* autem, de villa *Midlistanfadarwrd*, quidam homo, manu multis admodum contractus annis, ibidem Domino tribuente incolumis est reditus.

Item de *Wigmodis* ex villa *Westristanbeverigæti*, femina, *Thiadgardis* nomine, diu cæca, ibidem est illuminata.

De *Sturmi* vero, ex villa *Eknon* [al., *Ekynou*], Akko quidam vocabulo, jam quodam in brachio vulneratus fuerat: cui cum nulla subveniret medicina, armum ad omnia opera multis annis inermem habuit. Qui illo veniens, et dierum suorum otiosam consumptionem deplorans, auxiliumque beati viri expostulans; superna donante gratia, cum diu dolore brachii torqueretur, tandem sanatus porrectam extendit dexteram. Pro cujus incolumitate cum omnes Deo gratias retulissent, ille domum reversus fiducia suæ jam sanitatis admonitus et de Dei misericordia certissime confisus, uxorem suam quæ multo jam tempore in cæcitate permanserat, secum ipse ad eandem reduxit ecclesiam. Ubi cum pro concessio remedio vir fide corroboratus, mulieri beneficium, et mulier quoque viri sui doctrinis admonita Dominum sibi inhiante posceret adesse propitium, cœlitus inspirato lumine, subito mulier clare cœpit cuncta videre: quod statim in populo declaratum magna fidei tribuit incitamenta, et cunctorum animos ad credulitatem divinæ confirmavit potentiæ. Cumque pro eorum salute clerus ac populus personaret, ipsi ad propria gaudentes reversi, tanto alacrius atque studiosius labori cœperunt insistere, quanto se meminerunt otiose vacantes dies multos antea perdidisse.

CAPUT VI.

Alia quinque S. Willehadi miracula.

De *Laris* quoque concepta jam dudum divina creverunt miracula. Nam quidam *Rhoudwig*, ex villa *Stenbike*, tribus annis mutus, cum inibi positus auxilium beati viri imploraret tacitus, divina miserante gratia, aperto ore subito Domini cœpit enarrare magnalia.

Item de villa *Restereftet* [al., *Rebrereftet*], quædam femina multis fuerat annis morbo ita contra ta, ut nec in lecto se in alteram partem absque adjutorio

A posset movere, nec ullius membri aliqua prorsus commoditate potiretur. Quam cum amici fide excitati ad confessionem deveherent sancti, ibique in medio posita grabato, ac si feretro tanquam præmorta decubaret, subito sana prosiluit e lecto, et prorumpens in medium laudes concinebat Domino. Nec jam curans grabati præsidia, in pace dimissa, viam qua advecta fuerat, propriis gressibus ambulabat intrepida.

Porro de villa *Bouchem* ex pago *Lohingaho*, quædam femina *Hiberin* [al., *Siberin*] vocata, cum infirmitate cogente omnibus esset membris invalida, ita ut nihil ei virium in proprio esset corpore, beati viri meritis ibidem sanitatem adepta est integerrimam.

B Rursus de *Laris* ex villa *Eggrikeshusun*, quædam femina ab infantia ita exatiterat manca, ut nulli unquam usui aptari altera fuerit manus, quæ cum in sancto posita loco auxilium divinæ miserationis corde posceret intimo, subito sana manibus plaudens utrisque, jubilationem Deo in voce reddebat exultationis.

Sed et de *Liastmona* quædam fuerat ancilla venerandi comitis *Hirimanni*, quam ipse causa operis tetrini in domo sua *Hethas* cum aliis ancillis esse præceperat. Quæ cum ibidem posita dominico inesset servitio, occulto quidem, sed recto Dei iudicio alias sana, loquelæ tantum est amissione damnata. Qua cum diutius molestia premeretur, nec aliquid prorsus loquendo resonare valeret, prædictus comes miseratione Domini compunctus, libertatem ei pro animæ suæ tribuit remedio: sicque inde dimissam ad propria redire permisit liberam. Deducta igitur a comitibus, ad *Bremam* pervenit, statimque ecclesiam adire devota (ut creditur) intentione curavit. Namque rerum effectu claruit quid ipsa fideliter tractaverit. Properans quippe ad fores ecclesiæ, statim misericordiam Domini sibi obviam sensit. Nam in ipso introitu basilicæ, cum ingrederetur fores atrii, impedimento linguæ repente resoluta, altius exclamare ac laudes Deo canere cœpit. Cujus cum causam coram positi requirerent, quæ gesta fuerant plane ac dilucide enarravit. Sicque hæc virtus aliorum etiam testimonio in populo declarata, beati viri merita cumulavit eximia. Quæ inde ad paternam se transferens domum, cum ipsa hilaris iret ac læta, sanitate simul ac libertate donata, parentes quoque ac propinquos ex suo fecit adventu ac prosperitate gaudere.

CAPUT VII.

Alia septem S. Willehadi miracula

Item de *Bremis* puella quædam nomine *Wige*, diu muta, et omnibus quoque membris contracta, ita ut non aliquo nisi ab aliis delata sese transferre posset, in eodem loco meritis beati viri, et loquelæ usum, et membrorum omnium recepit officium.

Post hæc etiam de *Upristri* quædam femina ex

dextra parte a tempore natiuitatis manca, nomine **A**
Tethileis, Domino auxiliante, ibidem est sanata.

De Wigmodis autem, ex villa *Medemahem*, femina quædam, Ida vocabulo, novem annis cæcitatem passa, ibidem Domini gratia oculorum donata est luciflua claritate.

Cæterum de *Riustri* ex villa *Smalonfet*, quædam femina, Dissith nominata, per undecim menses uno oculo cæcata, ille adueniens, beati viri meritis amborum se gavisa est potitam lumine.

Femina quædam ex villa *Thadingen*, Egilmate vocata fuerat, quæ longo tempore morbo paralytico horrendum in modum afflicta, tandem miseratione divina ad sanctum perveniens locum, ibidemque instanter Deum deprecans, paralysi liberata, reparatis viribus Deo gratias egit, et cum gaudio domum rediit **B**.

Similiter quoque ex loco *Citirothe* nuncupato, femina quædam luminis officio diu destituta, cum primum ad eundem locum pervenit, ibique orationi dedita, solo prostrata incubuit, subito divini muneris dono lumen recepit amissum.

Rursus de *Liastrona*, nomine *Rotgardis* femina quædam clauda, cum illic auxilium beati viri serio imploraret, divina miserante gratia sanata, propriis gressibus cum summa animi voluptate ambulabat intrepida **B**.

^a Variant editi in verbis.

CAPUT VIII.

Conclusio miraculorum S. Willehadi.

Fuerunt præterea multi causa recuperandæ salutis ad eundem locum properantes, meritis beatissime pontificis in via sanati, quorum aliorum relationi innotuit sanitas, quia nequaquam ipsi, uti cœperant, locum sanctum expetere curaverunt: verum magis sanitate donati, ex itinere redeuntes ad propria festini cum gaudio sunt reversi, Dominum et beatum Willehadum magnificis laudibus prædicantes.

Verum nos, ne prolixior narratio onerosa fiat legentibus, hæc et alia multa intermisimus, quæ tamen plurimorum ore vulgata in populis habentur. Corpus autem ipsius sancti, quod jam tunc a loco requietionis suæ in alteram translatum fuerat basilicam, nos cum maxima fidelium turma ac cleri innumerabilis conventu exinde sublato feretroque impositum, magis populorum vocibus in laudem Dei ac beati viri concrepantibus, die depositionis illius in nova quam tunc dedicavimus, collocavimus basilica: ubi honorifice compositum, magnifice postmodum atque innumeris claruit virtutum indicis, et de die in diem meritis beati viri multiplicia inibi crescunt miraculorum signa. Agitur autem dies depositionis ejus simul et translationis corporis vi Idus Novembris, ad laudem et gloriam nominis Domini Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto unus et verus Deus vivit et dominatur per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

C ^b Hic desinit codex Corbeiensis.

ANSCHARII EPISTOLA.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Ansgarius, gratia Dei archiepiscopus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ præsulibus in regno duntaxat Ludovici regis commanentibus.

Nosse vos cupio, quia in hoc libello continetur qualiter Ebo Rhemensis archiepiscopus, divino afflatus Spiritu, temporibus domini Ludovici imperatoris, cum consensu ipsius ac pene totius regni ejus synodi congregatæ, Romam adiit, ibique a venerabili papa Paschali publicam evangelizandi licentiam in partibus Aquilonis accepit: et qualiter postea Ludovicus imperator hoc opus sublimavit, seque in omnibus largum præbuit et benivolum; et cætera quæ

huic legationi contigerunt. Quapropter suppliciter deprecor ut apud Deum intercedatis, quatenus hæc legatio crescere et fructificare mereatur in Domino. Jam enim Christo propitio et apud Danos et apud Sueones Christi fundata est Ecclesia, et sacerdotes absque prohibitione proprio funguntur officio. Precor etiam ut has litteras in bibliotheca vestra ad perpetuam memoriam reponi faciatis; et prout locus dicaverit, tam vos quam successores vestri, ubi utilitatem perspexeritis, notum omnibus istud faciatis. Omnipotens Deus faciat vos omnes hujus operis pia benevolentia participes, et in cœlesti gloria Christi cohæredes.